

ZGODNJE ODKRIVANJE TUJERODNIH INVAZIVK IN OBVEŠČANJE TER VPLIVI NA KMETIJSKE POVRŠINE IN UKREPI

Okolje kjer živimo predstavlja bogat ekosistem, ki se je oblikovalo in razvijalo milijarde let. Nastali so ekosistemi v katerih so vsa živa bitja, med njimi tudi človek, med sabo povezana in drug od drugega odvisna.

Ko se v okolju pojavi tujerodna vrsta, prestavlja motnjo, in domorodne vrste, ki se nanjo ne morejo prilagoditi sčasoma propadejo. Ker so vrste v naravi v medsebojnem ravnovesju, in povezane lahko prihod tujerodne vrste sproži verižno reakcijo sprememb, ki porušijo ekosistem.

Tujerodne vrste se začno širiti in povzročajo tudi gospodarsko škodo, takrat govorimo o **invazivnih tujerodnih vrstah za katere je značilno:**

- da se vrste nenadoma pojavijo v večjem številu (sestoji rastlin, skupine živali), pa jih prej nismo opazili,
- na vrtu opazimo okrasno rastlino, ki je sami nismo zasadili,
- v naravi opazimo rastlino, ki jo sicer poznamo kot okrasno vrsto in vemo, da pri nas ni domorodna,
- opazimo odmiranje dreves (sušenje listov ali pojav nekroz, sušenje vej, pojav lukenj ali razpok na deblih in vejah, odebelitev skorje); lahko odmira ena drevesna vrsta ali različne,
- naletimo na sesalce (predvsem veverice), ki so navajeni na človeka in ne bežijo,
- v hiši ali drugih objektih najdemo večje število žuželk, ki jih prej nismo opazili.

Invazivne tujerodne vrste negativno vplivajo na naravo, gospodarstvo ali zdravje ljudi. V današnjem času jih obravnavamo tudi kot eno največjih groženj biotski raznovrstnosti.

V zadnjih letih smo posvečali pozornost predvsem tistim tujerodnim vrstam, ki so že invazivne in povzročajo obsežno okoljsko škodo. S tem smo ugotovili kako razširjene so nekatere tujerodne vrste in kako spreminjajo podobo naših krajev.

Vendar moramo pozornost usmeriti tudi na tiste potencialno invazivne vrste, ki jih pri nas še ni ali pa se pojavljajo v majhnem številu, če želimo dolgoročno učinkovito upravljati tujerodnimi vrstami. Širjenje in škodo zaradi teh vrst lahko s pravočasnim ukrepanjem še

preprečimo.

Okolje danes doživlja nagle spremembe, katere posredno ali neposredno povzročamo tudi ljudje, ter podnebne spremembe. Zaradi obsežne svetovne trgovine število invazivk hitro narašča. Prenašajo se s transportom, embalažo, prevoznimi sredstvi, ..

Tujerodne vrste tako rastlinske kakor živalske, se sicer lahko pojavijo kjer koli, a zaradi načinov njihovega vnosa in ekoloških značilnosti moramo biti

nanje še posebej pozorni :

- na zemljiščih, kjer je bilo prvotno rastlinje odstranjeno in so tla delno razgaljena (industrijske cone, gradbišča, robovi polj),
- na gozdnih posekah, še posebej tam, kjer so bila tla poškodovana z gozdarsko mehanizacijo,
- na robovih vzdolž cest, železniških prog, v okolici letališč in pristanišč,
- v okolici drevesnic, botaničnih vrtov in pokopališč ter v mestnih parkih,
- na nasipališčih, odlagališčih, neaktivnih peskokopih in v njihovi okolici,
- ob vodotokih, še posebej tam, kjer brežine niso sklenjeno porasle z rastlinjem.

[Prav na teh lokacijah imajo možnost, da se širijo in razmnožujejo, od tu pa se raznašajo zlasti s semeni s pomočjo vetra tudi na kmetijske površine.](#)

Vpliv invazivk na kmetijstvo:

Ogrožajo kmetijske rastline, znižujejo prehransko vrednost in kakovost krme.

Izrivajo domače rastlinske vrste, zmanjšujejo naravno biotsko pestrost in s tem spreminjajo okolje.

Prenašajo bolezni, so alergene nekatere tudi strupene.

Travišča so vrstno najbolj bogat habitat in pomemben vir genske banke. Na kvadratnem metru je do 80 različnih rastlinskih vrst, in v povprečju od 10 do 25 različnih živalskih vrst. V kmetijstvu so invazivne tujerodne vrste kot trdovratni pleveli, ki zmanjšujejo pridelek in povečujejo stroške pridelave zaradi potreb po bolj pogostem zatiranju plevelov, čistilnih košnjah, večkratni obdelavi strnišč in čiščenju mehanizacije. Zaradi povečane rabe herbicidov pomenijo večjo grožnjo okolju, spreminjajo podobo tradicionalne kmetijske kulturne krajine, izpodrivajo in ogrožajo domorodne rastlinske in živalske vrste, se križajo ter vplivajo tudi na strukturo in delovanje ekosistemov.

Invazivne tujerodne vrste so v primerjavi z domačimi vrstami zaradi svojih bioloških značilnosti bolj konkurenčne. Hitra rast, intenzivno razmnoževanje in širjenje, je invazivkam

omogočeno tudi ob pojavu praznih mest v ruši, zlasti v jesenskem času, ko se večina domačih vrst že pripravlja na mirovanje.

Manj invazivnih rastlin srečamo na vrstno bogatih traviščih in na redno obdelanih kmetijskih zemljiščih. Zato bodo tudi v prihodnje kmetje ključni in najpomembnejši akterji pri preprečevanju širjenja invazivk ter ohranjanju ekstenzivnih travišč.

V zadnjem času se na kmetijskih površinah intenzivno širi **enoletna suholetnica**, na spodnjih slikah je prikazana v začetku rasti in v polnem cvetenju.

ZAHTEVE NAVZKRIŽNE SKLADNOSTI v sklopu zahtev »OHRANJANJE KRAJINSKIH ZNAČILNOSTI«

Kmetovalci morajo na celotnem kmetijskem gospodarstvu izvajati ukrepe za omejitev širjenja tujerodnih vrst z invazivnim potencialom. Ti ukrepi vključujejo odstranjevanje s puljenjem, košnjo, pašo, preoravanjem. Z večkratno košnjo preprečimo, da bi invazivke zacvetele in tvorile semena. Če so rastline že v fazi cvetenja, jih je najbolje sežgati, ne odvrzimo jih v naravo, kjer se bodo širile dalje.

Površina tujerodnih rastlin z invazivnim potencialom, na katerih se ne izvaja ukrepe, NE SME PRESEGATI 10 arov površin vseh GERK-ov kmetijskega gospodarstva. Če lastnik zemljišč na svojih kmetijskih zemljiščih redno ne odstranjuje in s tem omejuje širjenje tujerodnih rastlin z invazivnim potencialom, je sankcioniran z znižanjem vseh neposrednih oziroma subvencijskih plačil. Tujerodne vrste z invazivnim potencialom, na katere se nanašajo zahteve navzkrižne skladnosti so :

rudbekija, kanadska zlata rozga, orjaška zlata rozga, enoletna suholetnica in ambrozija oz. pelinolistna žvrklja, s katero se ravna v skladu z Odredbo o ukrepih za zatiranje škodljivih rastlin iz rodu *Ambrosia* (Uradni list RS, št. [63/10](#)).

Imetniki zemljišč so dolžni sami odstranjevati ambrozijo tako na kmetijskih kakor tudi na nekmetijskih zemljiščih. Če lastnik zemljišč ne poskrbi za odstranitev rastlin, se izvede odstranitev ambrozije na stroške imetnika zemljišča.

Ambrozija v začetku rasti

in v cvetenju

Zelo pomembno je hitro odkrivanje in obveščanje, z namenom preprečitve širjenja invazivk. Tujerodne vrste moramo odkrivati čim hitreje, da bomo lahko pravočasno ustavili njihovo širjenje.

Pri iskanju tujerodnih vrst uporabljamo **dve strategiji**.

Vrste lahko načrtno iščemo, in sicer na območjih, kjer je bolj verjetno, da se bodo pojavile. Lahko tudi sistematično pregledujemo območja z ustreznimi življenjskimi razmerami za tujerodno vrsto oz. območja, ki jih želimo zaradi naravovarstvene vrednosti pred njimi obvarovati. Te aktivnosti **izvajajo strokovnjaki pooblaščenih institucij**, ki so zadolženi za fitosanitarni nadzor.

Zelo pomembno pa je tudi **naključno, razpršeno opazovanje**, v katerega pa se mora vključiti **veliko število opazovalcev**. V ta namen so razvili spletno in mobilno aplikacijo Invazivke, kamor lahko vnesemo naša opažanja v naravi.

Ko opazimo najdišče, določimo lokacijo, napravimo fotografijo in določimo vrsto s pomočjo priročnika. Podatke vnesemo v spletno aplikacijo **www.invazivke.si**

V aplikacijo sporočimo naslednje podatke:

1. **Ime vrste**, ki ga izberete iz priročnika. Če vrste ne znate določiti, a menite, da je tujerodna, jo lahko vnesete kot neznano rastlino, žuželko, glivo ali sesalca.
2. **Lokacijo**, ki mora biti čim bolj natančna, saj je mogoče ukrepe izvajati le v soglasju z lastnikom zemljišča.
3. **Datum najdbe**, ki nam omogoča, da v daljšem časovnem obdobju spremljamo širjenje vrst.
4. **Fotografijo vrste**, na podlagi katere izvedenci v postopku verifikacije preverijo pravilnost določitve.
5. Neobvezno, vendar koristno je, da poskušate **oceniti tudi število** opaženih osebkov ali površino, na kateri ste vrsto opazili (izrišete lahko poligon).

Izvedenec na osnovi vnesenih podatkov preveri pravilnost določitve vrste, izdelava oceno tveganja in določi ukrepe hitrega odzivanja. V tem postopku se oceni, kako verjetno je, da bo nova tujerodna vrsta pri nas invazivna in kakšno škodo bi lahko povzročila.

Če ocena tveganja pokaže, da vrsta predstavlja veliko nevarnost za okolje ali gospodarstvo in je bila vrsta odkrita v dovolj zgodnji fazi, se določi ukrepe za njeno izkorinjenje, če pa je vrsta že preveč razširjena in to ni več mogoče, pa se predvidi ukrepe za obvladovanje populacij ter preprečevanje nadaljnega širjenja. Pri tem je pomembna komunikacija in dobro sodelovanje z lastniki zemljišč, ter obveščanje javnosti.

V zadnjih letih opažamo v našem okolju tudi vedno več invazivnih živalskih vrst. Mednje sodi tudi harlekinska pikapolonica, jeseni pa opažamo na naših balkonih in terasah marmorirano smrdljivko in storževo listonožko. ki iščeta zavetje pred hladno zimo.

Harlekinska pikapolonica ogroža našo domorodno pikapolonico.

Kaj mi lahko storimo ?

Do narave moramo biti odgovorni, zato **ne sadimo rastlin, ki lahko postanejo invazivne.**

(goji jagode, lovorikovec, papagajka, navadna barvilnica, rudbekija, ipd)

Na vrtu sadimo le naše domorodne vrste.

Invazivne vrste odstranjujemo čimprej, ko jih je še malo. **Preprečimo, da bi semenile-** kosimo večkrat na leto.

Ostankov iz vrtov ne odlagamo v naravo, ker se bodo lahko širile naprej. Cvetje in ostanke je najbolje sežgati.

Prej, ko bomo ukrepali, bolj bomo uspešni.

Majda Luznar, univ. dipl.inž.zoot.

Projekt financira Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in republika Slovenija v okviru Programa razvoja podeželja 2014-2020.